

sid. 120, artikel om tekniska synpunkter på automatisering av rikstrafik.) Underkommittén föreslår, att dämpningen mellan en abonnentapparat och vederbörande R-station inklusive dämpningen i inkommande delen av R-stationen, sett från abonnentapparaten, ej får överstiga 1,5 N (strömmatningsdämpningen i abonnentledningen inräknad), då telefonapparaten är försedd med mikrofon FL 5213, mikrotelefonskafv av den nya typen och hörtelefonkapsel av någon av vissa an-

givna (balanserade) typer. Vid användning av telefonapparat av annan typ skall gälla gränsvärdet 1,1 N.

Underkommittén har tänkt sig, att telefonapparater av den nya typen åtminstone till att börja med skall reserveras för telefonanläggningar, som ligger särskilt ogynnsamt till ur dämpnings-synpunkt. Framdeles kan en mera allmän övergång till den nya typen tänkas bli aktuell för rikstelefonnätet i dess helhet.

RIKSTELEFONKATALOGERNA TUNNARE GENOM MINDRE TRYCKSTIL

av

BIRGER WATZ

I en tidigare uppsats — »Efter vilka grunder redigeras rikstelefonkatalogen?» införd i Tele nr 4, 1950 — antyddes, att förrådsbyrån för att nedbringa rikstelefonkatalogernas tjocklek hade haft uppe till diskussion bl.a. övergång till en mindre tryckstil i katalogen men av olika skäl ställt sig avvaktande.

Åtgärden var allvarligt ifrågasatt 1947, då katalogen var hårt pressad av pappersransoneringen. Den främsta anledningen till att förslaget vid detta tillfälle fick falla var tidsnöd. Pappersransoneringen, som var mycket hård, krävde nämligen för katalogen ett avmagringsmedel, som inte bara hade hög verkningsgrad utan även verkade på kort sikt, och i sistnämnda avseende dugde inte ombyte av stil, vilket är en ganska omständlig och tidkrävande omställning. Förrådsbyrån fick i stället tillgripa den snabbare metoden att dela upp landsortsdelarna i flera smärre delar, vilket reducerade den årliga pappersåtgången för katalogen från 4 500 till 3 000 ton. Katalogsätteriets kapacitet blev genom det av uppdelningen förorsakade omsättningsarbetet helt tagen i anspråk året runt, och frågan om ny katalogstil fick därför tills vidare läggas åt sidan.

En liten provsättning hann emellertid göras 1947 på katalogtryckeriet i Göteborg med en stil, som var 1 punkt (typografiskt mått) mindre än

den hittills i katalogen använda 7-punkt-stilen men som i övrigt hade samma typsnitt som denna (fig. 1). Utrymmesvinsten beräknades på basis av detta sättningsprov, som naturligtvis inte var tillräckligt omfattande för att ge ett pålitligt utslag, till 12 à 14 %, vilket föreföll rätt blygsamt mot bakgrunden av den stora vinsten genom landsortsdelarnas uppdelning.

För den största katalogdelen, Stockholms-delen, kunde den på landsortsdelarna tillämpade metoden inte komma till användning; det lade fri- trafikområdets omfattning hinder i vägen för. Delen hade visserligen uppdelats i två band,

52 84	Persson Gösta Skräddi Lidköpingsv. 9 Pa		Perss
10 25	Hammarbyhöjden	49 94 12	Perss
46 11	— Bost. Metarg. 11	40 81 01	— I
25 79	Persson Ture V Skrädd.i.dk. Erik Dahlbergs-		Perss
02 66	g. 29 A	60 78 07	Perss
	Pehrsson Algot Skådesp. U. Varvs gatans gr. 4	60 50 96	S
05 13	Pährsson Bengt-Olov Skådesp. o. Birgitta		Perss
12 32	Sång:a Fridhemsg. 4 Pa Hagalund	27 68 56	Perss
61 65	Persson Edvard Skådesp. Aluddsv. 8 Pa Stora		Perss
13 45	Essingen	53 78 49	S
84 89	Persson Aug. Slakt.arb. Dammtrappg. 36 Pa		Perss
41 55	Enskede	49 22 80	n
33 02	Persson Albin Slip:e Bellmansg. 36	42 85 83	Perss
88 65	Persson Bror Slöjdlär. Vinstv. 1 Pa Sthlm 32	45 88 93	Perss
	Persson Anna Slöjdlär:a Kinnekullev. 23 Pa		Perss
68 91	Traneberg	25 88 36	I
	Persson o. Flodström Smidesbolag Smides-		Perss
70 49	verkst. Hamng. 17 L. Alby Pa Sundbyberg	28 52 69	Perss
40 85	— Tyko Persson bost. Trädgårdsg. 15	28 38 96	Pehr
00 61	— Vilhelm Flodström bost. Vikingag. 24	32 18 07	s
00 61			Perss
84 63	Persson Agnes Småskollär:a Hökmossev. 28		I
	Pa Sthlm 32	45 52 84	— I
11 34	Persson A Snick. Bondeg. 8	42 10 25	Perss
	Pehrson A Snick.(möb.) Scheeleg. 3	50 46 11	Perss
40 53	— Bost. Fridhemsg. 54	53 25 79	g

Fig. 1. 6-punkt-stil från 1947, med samma snitt som katalogens nuvarande 7-punkt-stil.

men eftersom varje abonnent skulle ha bågge, uppstod ju ingen minskning i pappersåtgång genom delningen. Under tiden som landsortsdelarna smalnade blev Stockholms-delen därför bara tjockare och tjockare, och det var uppenbart, att tre-delning inom relativt kort tid måste bli aktuell (i själva verket uppstod denna situation tidigare än beräknat — redan till 1952 års upplaga — beroende på oförutsedda ytterligare papperssvårigheter). Förrådsbyrån återupptog därför hösten 1950 frågan om övergång till mindre tryckstil och lämnade den engelska firman Monotype i uppdrag att komma med förslag till ny stil av lämpligt snitt. De förslag i 6-punkt-stil, som firman lämnade, syntes typografiskt mycket tilltalande och föreföll även ge betydligt större utrymmesbesparing än det nyssnämnda första provet från 1947. Förhandlingar upptogs därför av förrådsbyrån med katalogtryckeriet i Göteborg om eventuell övergång till den av Monotypes 6-punkt-stilar, som ur olika synpunkter ansågs vara den bästa.

Det var givet, att en omläggning av denna art och omfattning måste för tryckeriet medföra många och besvärliga problem. Det gällde därför att i förväg i detalj undersöka, hur ändringen tekniskt skulle kunna genomföras och vilka konsekvenser den kunde beräknas medföra i fråga om materiel-, lokal- och personalanskaffning. För att ge tryckeriet tillfälle att företaga de praktiska prov, som erfordrades, överenskomms i början av år 1951, att tryckeriet skulle från Monotype inköpa så mycket materiel, som behövdes för att göra en provsättning av ett 16-sidigt ark med den nya 6-punkt-stilen.

Materielen beställdes omgående och leverans

Anliot Märta Fru Idung, 10.....	31 61 52
(Somm.bost. Tumba 0753 500 76)	
Anmarks Efr., Hilmer Bernt Andersson Spec.aff. Annandagsv. 4 Pa Älvsjö.....	47 27 12
Ann-Maries Trikä och Sybehör Onsdagsv. 2 Pa Emskede.....	59 32 31
Annas Hushållsskola Bag.:i o. kond.:i Rödabgsg. 11..	33 08 09
— Leveransbag.:i Skulptörv. 26 Pa Johanneshov.....	48 46 38
— Helmer Holmgren bost.....	49 68 06
(Somm.bost. Svinningeudd 0764 271 80)	
Annas Kappaffär A Lövgren Upplg. 47.....	32 55 97
Annberg Signe Fröken Samaritgr. 6.....	42 11 45
Anne-Marie, Ateljé Anne-Marie Bergqvist Kommen- dörsg. 14.....	61 11 07
Anné Anna Lindström Modeaff. Hantv.g. 18—20....	53 66 81
Annebergs Restaurant Torehäll Pa Ektorp.....	16 29 83
Annebro Arne Kamr. Flemingg. 45.....	53 49 46
Anneby Martin Järnvgstjm. Gammeigårdsv. 22 Pa Stora Essingen.....	51 50 39
Annefelt Harald Aff.förest. Koltrastv. 35 Äppelviken Pa Bromma.....	26 58 88
Annel A Valhallav. 118.....	62 33 95
Annelid G Jungfrug. 62.....	67 52 87
Annelind Gunnar Spårvgsm. Sigurd Rings g. 8 Pa Aspudden.....	19 31 31

Fig. 2. Provsättning med den av Monotype föreslagna 6-punkt-stilen.

utlovades till september 1951. I själva verket kom den inte förrän i början av 1952. Provsättningen genomfördes sedan på sätt som planerats och förelåg färdig i medio av år 1952. (Se fig. 2.)

Så vitt man av detta sättningsprov kunde döma, skulle vinsten i utrymme kunna beräknas till mellan 20 och 25 %, dvs. de 14 600 katalogsidorna i 1953 års upplaga skulle, därest omsättning av alla katalogerna på en gång hade varit möjlig, ha reducerats till ca 11 000.

Utrymmesvinsten var sålunda rätt betydande. Då den nya stilen dessutom som nämnts föreföll typografiskt tilltalande, ansåg telegrafstyrelsen, att försöken borde fortsättas. Nästa steg blev matrisprägling och stereotypering av de 16 provsidorna och därefter provtryckning av 4×16 sid. = ett 64-sidigt ark på båda de papperskvalitéer, som för närvarande förekommer i katalogen, det tunnare 40-grams och det tjockare 52-grams-papperet. Provtryckningen utföll i båda fallen bra och trycket föreföll klart och vackert. (Fig. 3.)

Från katalogtryckeriets sida var man, efter de prov och undersökningar som utförts, på det klara med att övergången skulle komma att bereda särskilt sätteriet mycket stora svårigheter. Ju mindre stilen är, desto besvärligare är det för sätternas att handskas med den och desto tröttsammare för ögonen blir arbetet. Man måste räkna med betydligt längre sättningsstid på grund av svårhanterligheten och ögonbesvären. Genom att omsättningen ej kan medhinnas för alla delarna på en gång utan successivt, måste tryckeriet under övergångstiden hålla stående sats av två slag. Särskilt besvärliga blir lokal- och personalfrågorna.

Med ovanstående förbehåll förklarade dock tryckerientreprenören, att en övergång till 6-punkt-stil var *möjlig*.

Korrekturläsningen av de 16 sidorna på katalogredaktionen visade sig taga endast obetydligt längre tid än läsningen av motsvarande text i 7-punkt-stil, men man torde rimligtvis få räkna med att den mindre stilen blir mera tröttnande i längden.

Telegrafstyrelsen hade sålunda fått så mycket konstaterat, att en ändring till 6-punkt-stil var tekniskt och praktiskt genomförbar. Innan styrelsen bestämde sig för en så pass genomgripande ändring ansågs dock, att man först borde så vitt möjligt söka bilda sig en uppfattning

h. Olov Wallins v. 5 33 79 35	Berge Sven Arméing. Skarmarbrinks v. 1 Pa Enskede 49 24 26	Forskningslaboratoriet L K B Alvik Pa Appelviken Växel 26 26 20
fulcanusg. 8 31 85 06	Berge Erik Byråsekr. jur. kand. Pilg. 21 53 76 72	— Doc. S Brohult personl. 25 85 80
Rudsjög. 15 Pa Huvudsta 27 35 49	Berge P O Fil. lic. vice dir. i Stad. försäkr.bol. Torstenssonsg. 10 60 52 61	— Efter växelns stängn. 26 26 21, 26 26 22
vet Fokalv. 5 68 15 20	(Somm.bost. Karlsudd 0764 310 27)	Forslid Arne Dir. Karlbgsv. 48 33 75 45
Q Traneberg Pa Bromma 26 45 22	Berge Britta Fröken. Garv. Lundins gr. 10 52 63 60	(Somm.bost. Bälsta 130)
h. o. räntillverkn. Norra 11 27 67, 11 80 52	Berge Elisabeth Fröken Kungsklippan 22 53 74 33	Forslid & Co AB Kont.tid 9—12 1—5 lörd. 9—1 Torsg. 48 Tga Forslid 32 92 45, 33 75 45
..... 10 22 58	Berge Ragnhild Gymn.dir. Grundlägg.v. 8 Pa Bromma 26 61 59	— Dir. Arne Forslid 33 75 45
lg. Sandemarsv. 38 Pa 48 13 32	Berge Olav Ing. Sägvyksg. 64 Pa Stureby 47 47 78	— Ing. L Carlsson 32 92 45
arg (Berg & co. Lindesjösekil, Stenborgs fabr. t.tid 9—17 lörd. 9—13 Tga Bergbolagen Växel 23 45 40	Berge Inger Laria Synalsv. 29 Pa Bromma 26 43 87	Forslin Axel Olov Elektr. Hästthagsv. 22 Pa Sollentuna 35 30 97
..... 11 10 85	Berge Nils-Ake Repr:ant 1. I E Ohlsens Enke AB Midsommarv. 34 Pa Hägersten 45 52 53	Forslin Ina Fru S:t Eriksg. 68 30 74 31
ven direkt 10 52 14), E nstcdt, R Nordlund	Berge Knut Yrkesiär. Skrubba Pa Sthlm 20 93 09 25	Forslin Helga Fröken Brantingsg. 20 62 93 74
Finnberg	Berge Gertrud o. Elisabet Galonv. 6 Pa Bromma 26 86 40	Forslin Lisbeth Fröken Erik Dahlbergsg. 39 60 66 04
nger	Bergedahl John Överbrandmäst. Malmsskilln.g. 62—64 20 81 61	Forslin Märtha Fröken Kungsklippan 20 50 33 20
torer, tryckar, dressiner	Bergefall Torsten Lidnarsg. 6 51 67 65	Forslin Lars-Olof Kondit. G. Landsv. 21 Pa Ektorp 16 12 30
	Bergfors Lennart Apot:ie leg., Näckrosv. 5 Pa Solna 27 81 03	Forslin B Kyrkovaktm. Kaplansgården Pa Tömteboda 33 48 32
	Bergfors K J Köpm. kv. Valhall 3 Pa Stuvsta 57 43 27	Forslin E W Köpm. Verkstg. 22 68 37 14
	Bergegren Kara Antikvariat Kungshg. 20 51 12 29	Forslin Alice Serv:is Andersv. 4 Pa Hagalund 27 91 70
	Bergekrans Anders Repr:ant Saltv. 14 Gubbängen Pa Enskede (48 81 71) 94 06 97	Forslin John Spårvgsm. Flemingg. 83 52 60 63
	Bergelid Karl-Emil Kemär. Disponentg. 3 Pa Lilla Essingen 53 44 78	Forslind Karl Byrådir. i Jvgstyr. Maskinistg. 15 Pa Gröndal 45 22 32
	Bergelin Anny Fru Grev fagnig. 8 62 78 31	Forslind Signe Gymn.dir. Polhemsg. 8 53 38 74
		Forslind Sven Ing. elektrokonsult., Kindstug. 18 20 79 79
		Forslind Greta Juveler. S:t Eriksg. 80 33 78 20
		Forslind Gunnar E Mål. S:t Paulsg. 38 43 20 13

Fig. 3. Provtryck med Monotypes 6-punkt-stil.

om hur allmänheten sannolikt skulle komma att reagera inför nyheten. Det bestämdes därför, att en opinionsundersökning i begränsad omfattning skulle göras. Allmänhetens uppfattning skulle inhämtas icke genom personliga intervjuer utan skriftligen för att ge de tillfrågade tid att tänka sig in i och bilda sig en uppfattning om förslaget. Undersökningen kunde med hänsyn härtill utföras av förrådsbyrån själv utan anlitande av något företag i marknadsundersökningsbranschen.

Undersökningen utfördes på så sätt, att förrådsbyrån i december 1952 tillskrev distriktcheferna, lämnade dem en orientering i frågan och anmodade dem att i sin tur inhämta yttrande över provtrycket i den nya 6-punkt-stilen dels från nummerbyråpersonalen, dels från ett begränsat antal personer utanför telegrafverket, vilka av distriktcheferna var kända som omdömesgilla och balanserade i sin uppfattning. Samtidigt tillskrev förrådsbyrån direkt ett mindre antal personer, vilka tidigare visat intresse för katalogfrågor.

I skrivelsen till distriktcheferna redogjordes för bakgrunden till förslaget, abonnentökningen och den därav följande ansvällningen av rikstefonkatalogen, som medfört att en katalogdel, Stockholms-delen, redan fått uppdelas i tre band, och inom kort framtingar uppdelning av ytterligare kataloger. Det framhölls önskvärdheten av att söka åtminstone retardera denna utveckling genom lämpliga åtgärder i syfte att nedbringa katalogernas tjocklek. Det nämndes, att olika sådana åtgärder diskuterats, de flesta dock

utan större effekt i önskad riktning, och att en övergång till mindre stil i de svenska katalogerna, på samma sätt som redan skett i de större utländska, föreföll kunna åstadkomma en väsentlig besparing i utrymme. Det framhölls, att den påtänkta stilen vid korrekturläsning måhända blir arbetsammare än den nuvarande men att den eljest synes tillfredsställande vid punkt-läsning, som är den form av läsning i katalogen, som merendels torde förekomma för abonnenternas vidkommande. Förrådsbyrån begärde att få veta distriktchefernas och övriga tillfrågades uppfattning om stilens läsbarhet och om provtrycket gav anledning till några detaljanmärkingar, exempelvis huruvida telefonnumren ansågs tydliga nog, om kursivstilen var tillräckligt framträdande och om stilen på namnen i yrkesregistret eventuellt borde ändras. (Fig. 4.)

Eke Elektriska AB, Alviksv. 79 Appelviken Pa Bromma 26 38 86	— Ankn E Antagen Palmquist (ma) ...
Kraftledningar och landsbygdeelektrifieringar	Petterson Roifer A dindö Saltsjöbåde Skyttev. Saltsjöbåde Banv. 1 — Efter kl Samrell, In sjö-Bo . Sandbergs Edsviker Sel, AB Ins byberg Sollentuna tionsv. Sollentuna Heleneli Spånga Elel 7 Pa Sp.
El-Byström, Thore Byström Lundag. 36 uppg. 12 44 13 48	
Elektriska Affären Göta, Götg. 81 43 23 42	
Elektriska Fea, Upplg. 57 30 78 48	
Elektriska Firman R. Osén AB, Sturev. 79 Pa Lidingö 65 04 90	
Elektroledningar, Installationsfirman, Lars Svensson Håsselbyv. 45 Solhem Pa Spånga 36 01 16	
Elektrolumen AB, Råsundav. 29 Pa Hagalund 27 53 11, 27 64 97	
— Även kv. Hörnan 2 St. Mellansjö (Södertörns vst. 438) 94 14 38	
Entrepr. f. Sthlm Solna Sundbyberg Huddinge Elvk	
Elektrotekniska AB, Florav. 2 Pa Lidingö Växel 55 25 15	
Elektrotjänst, K E Karlsson kv. Leoparden 8 Pa Stuvsta 57 26 51	
Elgäro AB, Filial i Sundbyberg Götav. 2 Pa Sundbyberg 2 28 60 14, 28 60 12	
— Filial i Solna Rudsjög. 5 Pa Huvudsta 27 50 61	
Entreprenör för elverken i Sundbyberg och Solna	

Fig. 4. Prov på den kursiva stilen.

Svaren inkom successivt under första kvartalet 1953. I dessa redovisades uttalanden av distriktscheferna, telegrafkommissarier, nummerbyråpersonal och andra telegrafverkets tjänstemän ävensom av omkring ett 50-tal personer utanför verket. I realiteten representerade de sistnämnda uttalandena långt flera personer än 50, därför att många av de tillfrågade i sin tur hade rådgjort med sin personal och sålunda hade inregistrerat dess reaktioner.

Även om man bland uttalandena, särskilt nummerbyråpersonalens, hade att notera en del negativa omdömen såsom »svårläst» och »försämring», måste man säga, att förslaget hade fått ett mycket gott mottagande. Det övervägande flertalet av de tillfrågade, både inom och utom telegrafverket, hade ställt sig positiva till ändringsförslaget. Den slutsats, som man med ledning av opinionsundersökningen kunde dra i huvudfrågan — stilens läsbarhet — var därför obetingat, att en övergång till 6-punktstil var motiverad och icke skulle väcka någon nämnvärd irritation bland abonnenterna. Stilen fick gott betyg för läsbarhet och klarhet.

Beträffande detaljfrågorna framkom i svaren,

- 1) att siffrorna i telefonnumren i stort sett ansågs vara bra men att man eventuellt borde göra en viss justering av siffrorna 3 och 8 samt 1 och 7 till undvikande av sammanblandning och missförstånd i de fall en siffra blivit skadad, exempelvis vid stereotyperingen;
- 2) att kursivstilen möjligen borde ges en något ändrad karaktär, så att den bättre avvek från den övriga stilen;
- 3) att namnen i yrkesregistret troligen borde sättas med samma stil som namnen i abonnentförteckningen men att man för säkerhets skull borde göra en provsättning härav.

Då tryckeriet även tidigare hade uttalat farhågor just beträffande de nyssnämnda siffrorna och dessutom ifrågasatt omskäring av siffran 4, som befarades vara mindre hållbar vid stereotypningen, därför att den var öppen, beslömdes att tryckeriet skulle få i uppdrag att kontakta Monotype på nytt om eventuell nyskäring av de nämnda siffrorna. Firman kom då med en något reviderad telefonnummerserie. Resultatet av ändringen framgår tydligast vid jämförelse mellan ett par av siffrorna i förstoring

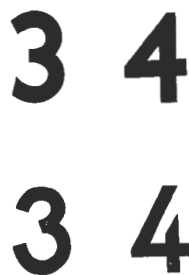


Fig. 5. Exempel på Monotypes siffror i telefonnumren: överst de reviderade, därunder de ursprungliga. (Förstoring 10 ggr.)

(se fig. 5). Som synes har 3:an gjorts öppnare och 4:an har blivit helt sluten.

Det bestämdes vidare, att tryckeriet skulle upptaga förhandlingar med Monotype för att om möjligt få fram en bättre kursivstil. Ändring på denna punkt hinner dock ej genomföras till nysättningen av den första katalogen.

Styrelsen beslöt även låta tryckeriet göra provtryck av yrkesregister med namnen i halvfet stil, dvs. samma som användes i abonnentförteckningen.

Som redan antytts här ovan kräver övergången till ny stil i katalogen rätt lång tid, beroende på att katalogsätteriets kapacitet under större delen av året är tagen i anspråk för den normala ändringssättningen av katalogen. Det är endast sommarmånaderna, som står till buds för sådana extra arbeten som exempelvis omsättning på grund av automatisering eller, som i detta fall, för övergång till ny stil.

Den nya 6-punkt-stilen kan följaktligen icke införas för hela rikstelefonkatalogen på en gång utan successivt del för del. Styrelsen beslöt att under innevarande sommar försöksvis sätta om en medelstor landsortsdel och valde Jönköping-Växjö-delen, som utkommer i november månad och först i 1954 års katalogupplaga. Denna hinner då vara i praktisk användning några månader, innan arbetet med nästa del börjar, och vi skulle då möjligen hinna få en del praktiska erfarenheter av nyheten, till vilka hänsyn måhända kunde tagas vid den fortsatta omsättningen. Nästa del på omsättningsprogrammet blir förmodligen Göteborgsdelens, som nu börjar bli så tjock, att den närmar sig uppdelningsstadiet (det är bindningsmaskinen, som bestämmer maximitjockleken). Det är att hoppas, att katalogsätteriet så småningom, när de första startsvårigheterna har övervunnits, skall kunna öka sin omsättningstakt. I annat fall blir övergången en ganska långdragen historia.